

Схід. Воднораз орієнталізм цієї алегоричної поеми з політичним підтекстом базується на впевненості інтелектуальної переваги Заходу над Сходом, тому в “Гебїрі” більше позитивного в образах завойовників, аніж у постатях єгиптян.

Алегорично-символічним є і Шевченків Єгипет у “Марії”, що певним чином став віддзеркаленням сучасної поету Російської імперії. Нагадаємо, що подібні використання письменниками романтиками образів Орієнта для маскування європейських політичних подій, про своє ставлення до яких вони не могли говорити відкрито з тих чи інших причин, – традиційні для поезики європейського романтизму.

Безумовно, в обмеженому текстуальному просторі цієї публікації продемонструвати всі грані європейського іміджу романтизованого Єгипту не можливо, але основні складові цього літературного феномену були зафіксовані й частково проілюстровані.

Література

1. Нерваль Ж. де Мистические фрагменты / Пер. с фр.; сост. Ю.Н. Стефанов. Вступ. ст. и коммент. С.Н. Зенкина. – СПб.: Издательство Ивана Лимбаха, 2001. – 536 с.
2. Сенковский О. Микерия Нильская-Лилия // Собрание сочинений Сенковского (барона Брамбеуса). – Т. 5. – СПб.: Типография Императорской Академии Наук, 1858. – С. 171–272.
3. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 12 т. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 2001. – 784 с.

УДК 81'25=111/=161.2

РЕБЕНКО М.Ю.
(Київ)

АДАПТАЦІЯ ЯК ПРИЙОМ ТВОРЧОЇ МОДИФІКАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Досліджено проблему прийому адаптації при перекладі у контексті явища міжкультурної асиметрії на матеріалі сучасної англійської літератури. Зроблено висновок, що досліджені приклади перекладу із застосуванням адаптації є метаавторизмами, які не знижують комунікативно-прагматичного потенціалу оригіналу та адекватно передають інтенції автора.

“Важко додержуватися рядків, які написані іншим, і не відхилитися де-небудь убік. Дуже важко, щоб гарно сказане однією мовою зберегло свій блиск у перекладі”.

(Ієронім Стридонський. З передмови до перекладу книги Євсевія)

Сучасна перекладацька практика несхвально ставиться до будь-яких намагань перекладача “перевищити свої повноваження”. Суворі норми перекладу вимагають від творців вторинних текстів мінімізації застосування крайніх проявів перекладацьких вольностей, таких як прийом адаптації, а тим більше, деформації при перекладі.

Однак реальна практика перекладу часто не допускає вичерпної передачі всього комунікативно-функціонального змісту оригіналу. Нерідко перекладацьке рішення носить компромісний характер – задля збереження головного і найсуттєвішого у тексті перекладач змушений іти на певні втрати [5, с. 96]. Наочним прикладом подібних “жертв” при перекладі є феномен “перекладацької адаптації”, проблематика якого не втратила своєї актуальності.

Об’єктом дослідження стали повісті Roald Dahl’я “Charlie And The Chocolate Factory” і “Matilda” та їхні українські переклади у виконанні В. Морозова. У роботі ставимо за мету дослідити прийом адаптації у зазначених текстах перекладу (ТП), що передбачає вирішення наступних завдань: дати визначення досліджуваному перекладацькому феномену, окреслити ступінь вивчення явища “перекладацької адаптації”, у ході контрастивно-перекладознавчого аналізу первинних та вторинних текстів довести адекватність застосування прийому адаптації, що має бути продиктована об’єктивною необхідністю, а не сваволею перекладача.

На сучасному рівні розвитку перекладознавства прийом адаптації при перекладі вважається достатньо вивченим явищем та висвітленим у багатьох наукових працях як вітчизняних, так і іноземних учених (Л.С. Бархударов, О.О. Барченков, В.Г. Гак, М.Н. Гарбовський, В.Д. Девкін, Р.П. Зорівчак, В.І. Карабан, В.М. Комісаров, О.О. Кретов, Р.К. Міньяр-Белоручев, В.М. Ніконов, Я.И. Рецкер, С.О. Швачко, А.Д. Швейцер, Дж. Кетфорд, П. Ньюмарк та ін.). Теоретичне обґрунтування адаптація отримала в концепції динамічної еквівалентності Ю. Найди.

Адаптацією називається крайня форма перетворень оригіналу, що дозволяється при перекладі, внаслідок якої виникають не тільки зміни в зображенні певної предметної ситуації, але й замінюється сама предметна ситуація в ТП [1, с. 403]. Класичним прикладом адаптованого перекладу є фраза “*він ніжно обняв дочку*”, як варіант перекладу англійського висловлювання “*he kissed his daughter on the mouth*”. Цей приклад ілюструє не асиметрію мов, а асиметрію культур, яка є головною причиною вживання перекладачем даного прийому [1, с. 305].

У ході дослідження проведено вибірку прикладів застосування перекладачем В. Морозовим прийому адаптації при перекладі таких найпопулярніших і найзворушливіших повістей нашого часу відомого англійського дитячого письменника Роальда Даля, як “Чарлі і шоколадна фабрика” та “Матильда”. Наведені приклади “перекладацької акультурації оригіналів” вважаємо варіантами вдалого рішення адекватної передачі авторських інтенції та збереження прагматично-релевантного ефекту оригіналу при перекладі.

1. “Another bad lot, I’ll be bound,” muttered Grandma Josephine [6].
– Ще один поганець, хай мені грець, – буркнула бабуся Джозефіна [3, с. 52].
2. “Don’t just stand there!” Mrs Gloop screamed at Mr Gloop [6].
– Та не стій, мов пень! – крикнула пані Глуп на пана Глупа [3, с. 112].
3. “Good heavens, child, stop interrupting me!” said Mr Wonka [6].
– А щоб ти здоров був! Перестань мене перебивати! – обурився містер Вонка [3, с. 194].
4. “See you later, alligator!” he shouted, ... [6].
– Бувайте здорові й не кашляйте! – вигукнув він, ... [3, с. 203].

Комедійність багатьох сцен передають короткі і влучні “обурливі” слова-вкраплення, які вживають головні герої повісті. У прагненні передати колоритність мови героїв перекладач перетворює розмовний англійський вислів (I’ll be bound = I’m sure) на знайомий українському читачу національний вираз – “хай мені грець”; вживає емоційно яскраві порівняння і гнучкі вислови.

Наступні приклади ілюструють випадки вживання авторських неологізмів, що становлять неабиякі труднощі при перекладі і вимагають від перекладача творчого підходу та новаторства думки.

1. “Lovely stuff, lickable wallpaper!” cried Mr Wonka, rushing past. “It has pictures of fruits on it – bananas, apples, oranges, grapes, pineapples, strawberries, and snozzberries...”

“Snozzberries?” said Mike Teavee.

“Don’t interrupt!” said Mr Wonka. “The wallpaper has pictures of all these fruits printed on it, and when you lick the picture of a banana, it tastes of banana. When you lick a strawberry, it tastes of strawberry. And when you lick a snozzberry, it tastes just exactly like a snozzberry ...”.

“But what does a snozzberry taste like?” [6].

– О, що то за насолода, ці лизальні шпалери! – крикнув, пробігаючи, містер Вонка. – На них намальовано фрукти: банани, яблука, помаранчі, виноград, полуниці, дріманиці...

– Дріманиці? – не зрозумів Майк Тіві.

– Не перебивай! – вигукнув містер Вонка.

На шпалерах намальовано різні фрукти, і якщо лизнути малюночок з бананом, то він має смак банана. Якщо лизнути полуницю, то вона смакуватиме, як полуниця. А якщо лизнути дріманицю, то вона буде на смак точнісінько, як дріманиця...

– А яка на смак дріманиця? [3, с. 159–160].

2. The grass you are standing on, my dear little ones, is made of a new kind of soft, minty sugar that I’ve just invented! I call it swudge! [6].

Травичку, на якій ви стоїте, любі малята, зроблено з нового сорту м’якої м’ятної цукрової вати, яку я недавно винайшов! Я назвав її цукряткою [3, с. 100–101]!

У наведених прикладах зустрічаємо номінації “snozzberry” та “swudge” – авторські вигадки, назви неіснуючих ягід та ласощів. У гру вступає творчий підхід перекладача. Неочікуваний перекладацький винахід (“дріманиця” і “цукрятко”) дозволяє говорити про прагматичну адаптацію при перекладі, яка проявляється у прагненні донести до читача (насамперед, до дитячої аудиторії) казковість твору і вигаданість ситуації. Перекладач вирушає у важку путь творчого пошуку, маючи на меті збереження комунікативного потенціалу оригіналу.

В основі адаптації як способу досягнення відповідного комунікативного ефекту, тобто збереження у ТП прагматичного значення тексту оригіналу лежить уявлення про те, що деякі предметні ситуації оригінального мовного твору можуть бути помилково витлумачені отримувачем ТП. Відповідно, переклад не зможе викликати потрібного комунікативного ефекту, настороживши отримувача поняттями про незвичні, чужі, а можливо й ворожі його культурі предмети та явища [1, с. 403].

В англomовному джерелі казковий винахідник шоколадних чудо-ласощів, таємничий володар найбільшої в світі фабрики шоколаду містер Віллі Вонка приголомшує своїх гостей черговою фантастичною новинкою – супервітамінними цукерками.

“Supervitamin Chocolate contains huge amounts of vitamin A and vitamin B. It also contains vitamin C, vitamin D, vitamin E, vitamin F, vitamin G, vitamin I, vitamin J, vitamin K, vitamin L, vitamin M, vitamin N, vitamin O, vitamin P, vitamin Q, vitamin R, vitamin T, vitamin U, vitamin V, vitamin W, vitamin X, vitamin Y, and, believe it or not, vitamin Z! The only two vitamins it doesn't have in it are vitamin S, because it makes you sick, and vitamin H, because it makes you grow horns on the top of your head, like a bull” [6].

Перекладач іде традиційним шляхом перекладу літер англійського алфавіту. Але сам потрапляє під вплив шарму майстра-чарівника, захоплюється можливостями “новоствореного шедевр” і, як наслідок, наділяє його додатковими вітамінними властивостями (пор.: у ТО 26 чудо-вітамінів, у ТП їх стає 33).

“Супервітамінні цукерки містять величезні кількості вітаміну А й вітаміну Б. Там також є вітамін В, вітамін Г, вітамін І, вітамін Д, вітамін Е, вітамін Є, вітамін Ж, вітамін З, вітамін И, вітамін І, вітамін І, вітамін Й, вітамін К, вітамін Л, вітамін М, вітамін О, вітамін П, вітамін С, вітамін Т, вітамін У, вітамін Ф, вітамін Х, вітамін Ц, вітамін Ч, вітамін Ш, вітамін Щ, вітамін Ю, вітамін Я і навіть, вірте-не-вірте – вітамін Ї! Там нема лише вітаміну Н, бо від нього нудить, та вітаміну Р, бо від нього на голові виростають роги, як у бика” [3, с. 210–211].

Керуючись прагненням зберегти відповідний прагматично-комунікативний ефект у вторинному тексті, перекладач орієнтується, перш за все, на дитячу аудиторію. Розглянута ситуація яскраво ілюструє можливості перекладацької адаптації і, навіть у дечому, деформації (мають місце додавання та заміни). У ТП внесено додаткові риси-явища, але загальний образ залишається незмінним, що лише увиразнює його для україномовної малечі та не залишає жодних сумнівів щодо виправданості перекладацького рішення.

Наступний приклад вживання перекладачем прийому адаптації при перекладі також ілюструє прагнення автора вторинного твору зберегти прагматичний потенціал оригіналу, не порушуючи його внутрішньої форми.

“There is no point,” she said, “in you sitting in class doing nothing while I am teaching the rest...how to spell cat and rat and mouse” [7].

– Тобі немає сенсу, – сказала вчителька, – сидіти тут і нічого не робити, поки я навчатиму решту учнів ... читання таких слів, як “кіт”, “мама” чи “рама” [2, с. 99].

Перекладач усвідомлює, що у звертанні міс Гані до Матильди повинні прозвучати традиційні початкові слова, яким навчають малечу в школі. Якщо в Англії такими словами є “cat and rat”, то для українського читача знайомими будуть традиційні “мама-рама”. Такий переклад може здатися у дечому вільним, але він прагматично мотивований установкою на українського читача – дітей молодшого та середнього шкільного віку.

У наступних прикладах перекладач відносно вільно оперує числами, сміливо вдаючись до “приблизних підрахунків”.

1. “About a hundred miles” [7].

– Кілометрів на сто [2, с. 22].

2. “I sit down and say to myself, how can I convert a mileage reading of one hundred and fifty thousand into only ten thousand ...” [7].

– Сідаю й міркую, як можна перетворити показники кілометражу з двохсот тисяч на десять, ... [2, с. 23].

З прагматичної точки зору точна передача при перекладі чисел оригіналу недоречна і, навіть, зайва. Вдаючись до подібної адаптації, перекладач, перш за все, має на меті спростити сприйняття довгих і важких цифр для потенційного читача (україномовної малечі). Тому, не дивлячись на існуючі відхилення від букви оригіналу, найважливіші функціональні характеристики тексту передано адекватно.

Таким чином, якщо розглядати процес перекладу як репродукцію та модифікацію оригіналу [4, с. 199], то досліджені приклади перекладу у виконанні В. Морозова можна вважати метаавторськими, та такими, що не тільки інтерпретують, але й адаптують, та у дечому навіть деформують вихідні реалії англomовного тексту. Переклад вибраних ситуацій – не проста репродукція, а творча модифікація “у власному стилі” перекладача.

Вторинні тексти, що досліджувалися, є гармонійними не тільки внутрішньо, а й також у системі адресант – адресат – внемовна дійсність.

Підсумовуючи сказане, слід зробити висновок, що, хоча адаптація значною мірою й викривляє уявлення про іншу культуру, перекладачі не відмовляються від даного прийому у своїй

практиці тому, що у прагненні усунути міжкультурні розбіжності двомовної комунікації перекладачі змушені йти на подібні “жертви”.

Основною перспективою майбутніх досліджень у даному напрямку вважаємо вивчення феномену адаптації як явища дозволеної деформації при перекладі.

Література

1. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Учебник. – М., 2004. – 543 с.
2. Роальд Дал. Матильда. – Пер. з англ. В. Морозова; за ред. О. Негребецького та І. Малковича). – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2008. – 271 с.
3. Роальд Дал. Чарлі і шоколадна фабрика. – Пер. з англ. В. Морозова; за ред. О. Негребецького та І. Малковича). – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2006. – 239 с.
4. Чович Б. О “переводном жанре” в межязыковом, внутриязыковом и межсемиотическом переводах // Мова і культура. – Т. 3 – К.: Collegium, 1997. – С. 195–199.
5. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. – М.: Наука, 1988. – 215 с.
6. <http://www.wattpad.com/Charlie-And-The-Chocolate-Factory-Roald-Dahl.htm>
7. <http://www.scribd.com/doc/6053404/Roald-Dahl-Matilda>

УДК 821.111-1.09

РОКАШ О.М.
(Кам’янець-Подільський)

ТАЄМНИЦІ ВЕЛЛІНГТОН-ХАУЗ І АНГЛІЙСЬКА ПОЕЗІЯ 1914–1915 РР.

У статті розглядаються особливості англійської поезії часів Першої світової війни. Аналіз проблематики “воєнної” поезії в історичному аспекті дає необхідний ґрунт для нових прочитань ліричних текстів цього періоду.

Поезія років Першої світової війни майже не досліджена у літературознавстві України, проте у Великій Британії цікавість до неї досить велика. З самого початку військових дій поезія друкувалася і ставала відомою співвітчизникам [11], постійно включалася в антології [1; 10; 12]. Перші ґрунтовні дослідження з цієї теми почали з’являтися вже у 1920–30-ті роки [8; 13]. Особливо цікаві для нас автобіографічні романи і книги-спогади тих, хто безпосередньо брав участь у подіях і пройшов усі кола в пекла [3; 5; 9]. Вони важливі не лише завдяки використанню документальних матеріалів, а перш за все детальними характеристиками обставин, у яких народжувалися поетичні тексти, живими та яскравими згадками про тих, хто відгукувався на трагічні події віршованими рядками. Портрети поетів-друзів, які загинули у війні, викарбовані не у мрамурі і бронзі, а у високохудожніх творах сучасників, що воювали поруч.

Восени 1914 року англійські поети найрізноманітніших літературних шкіл, напрямків та угруповань (імажисти, георгіанці, вортицисти і т.д.) безсуперечно сприйняли війну, із натхненням пішли на фронт волонтерами, бо вважали її патріотичною справою. “Після серпня 1914 року кожний із поетів стає у більший або менший мірі воєнним поетом”, – стверджує Л. Чью [4]. Війна стимулювала вибух національних почуттів. Хвиля масового ентузіазму не мала аналогів [6]. Перед поезією постала мета “збуджувати почуття відданості” державі, надихати романтизмом вітрила патріотичних поривань, кликати до перемоги. У 1914–1915 рр. друкували численні антології, які містили вірші саме перших днів, тижнів та місяців війни. Поезія переконувала: війна проти Німеччини необхідна та справедлива.

Сповнена виключно переживаннями патріотично налаштованого учасника подій, який добровільно пішов на фронт, ця поезія навіть на ранній стадії війни була кроком уперед у порівнянні з георгіанською та імажистською, бо відгукувалася на драматичні конфлікти сучасності, налагоджувала контакти з реальністю, але поки що ці контакти були ще занадто слабкими.

Англійську поезію років війни репрезентують прізвища Руперта Брука, Юліана Гренфелла, Чарльза Сорлі, Роберта Грейвза, Герберта Ріда, Едмунда Бландена, Річарда Олдінгтона, Ісаака Роузенберга, Зігфріда Сассуна, Вілфреда Оуена та ін. Багато з них загинуло.

Легендарною особистістю став Р. Брук, що спорокував у власних віршах свою ранню смерть. У першому ж бою загинув Юліан Гренфелл, син лорда Гейнсборо, восени 1915 року загинув найоригінальніший із поетів, двадцятирічний Чарльз Сорлі. Пізніше пішли з життя Роузенберг та В. Оуен.